

ПРОМЕНЛИВО „Я“

Променливо „Я“

Този звук идва още от старобългарски език. В съвременния български език този звук е причина в някои сродни думи и техните форми звукът „Я“ да се произнася като „Е“.

Редуване на Я/Е във формите на думата:

м. р.	ж.р	ср.р	мн. число
голям	голяма	голямо	големи
бял	бяла	бяло	бели

	членна форма	мн. число
сняг	снегът	снегове
вятър	вятърът	ветрове

Редуване на Я/Е в сродни думи:

голям - големина, големец

бял - белота, белина

сняг - снежинка, снежен

Същност на променливото „Я“

Наблюдава се в сродни думи и форми на думата.

Виждаме, че звукът Я понякога преминава в Е, но понякога се запазва. Затова ще разгледаме някои правила, които ще ни помогнат да определим правилната буква.

Правила за запазване или редуване на Я/Е

Я се запазва, когато едновременно са изпълнени следните условия:

- Гласната е в ударена сричка.
- Не се намира пред сричка, съдържаща (ж, ч, ш, й).
- Не се намира пред сричка, съдържаща (е) или (и).
- Не се намира пред сричка, съдържаща мека съгласна, означена с ю, я, ъо. Например: *пял - пяла, цял - цяла, оцелял - оцеляла*.

Я се променя в Е, когато е налице поне едно от следните условия:

- Гласната не е в ударена сричка: *място - места, сняг - снегът, смях - смехове, коляно - колене*.
- Намира се пред сричка, която съдържа (ж, ч, ш, й): *сняг - снежна, мляко - млечна, грях - грешка, смях - смешка, пях - пея*.
- Намира се пред сричка, съдържаща (е) или (и): *желязо - железен, бял - бели, видяло - видели, изпял - испели*.
- Намира се пред сричка, съдържаща мека съгласна, означена с ю, я, ъо: *място - местя, пяна - пеня се*.

От правилото съществуват изключения:

- Това са думи, заети от руски (черковнославянски) или от западните български говори: *зрял - зрелост, лято - дълголетна, гняв - гневна*.
- Формите за първо и второ лице множествено число на минало свършено и минало несвършено време на глаголите от първо и второ спрежение също са изключения: *четяхме, четяхте, плетяхме, плетяхте*.
- Правилото за променливо (я) се нарушава при глаголите от свършен вид първо спрежение, образувани с наставка -на: *блясам - блесна, клякам - клекна, плясам - плесна*.
- Непоследователност се наблюдава при членуваната форма в единствено число на някои съществителни имена, завършващи на -ост: *престарялост - престарялостта, застоялост - застоялостта*.
- В подчинената основа на сложни думи се пише (е), ако върху него не пада главното ударение: *беломорски, железодобив*.